

**Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра менеджменту та адміністрування**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Напрями та механізми взаємодії ОГС та органів місцевого самоврядування»
(за матеріалами ЛУКА-МЕЛЕШКІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ,
с. Лука-Мелешківська, Вінницький район, Вінницька область)**

Здобувача вищої освіти
II курсу, групи ПУА-21з(м),
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньої програми «Публічне
управління та адміністрування»
заочної форми навчання

Володимира
Дзюби

Науковий керівник
к.е.н.

Ірина
Семенюк

Гарант освітньої програми
к.н.держ.упр., доцент

Ірина
Ніколіна

Вінниця 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОГС ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	5
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОГС ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЛУКА-МЕЛЕШКІВСЬКОЇ ОТГ	12
2.1 Організаційна характеристика органів місцевого самоврядування Лука-Мелешківської ТГ	12
2.2 Аналіз середовища розвитку ОГС в Лука-Мелешківській громаді	20
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ОГС ТА ЛУКА-МЕЛЕШКІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ	29
3.1 Нові шляхи та методи залучення громадськості до участі у прийнятті стратегічних рішень	29
3.2 Програма підтримки розвитку молодіжних громадських формувань у Лука-Мелешківській громаді	36
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	

ВСТУП

На сьогоднішній день, розвиток українського суспільства стоїть на впевненому шляху до стандартів ЄС. І саме в такому суспільстві існує пряма взаємодія між представниками громадянського суспільства та органами місцевого самоврядування.

Актуальність теми напрямків та механізмів взаємодії організацій громадянського суспільства (ОГС) та органів місцевого самоврядування є надзвичайно високою на даний момент. Адже, залишається завжди відкритою проблема взаємодії у ракурсі «влада – громада». За формальними міжнародними критеріями, громадянське суспільство в Україні залишається неконсолідованим та значно відстає від громадянського суспільства європейських держав.

Гіпотезою даного дослідження є те, що при ефективно підібраних напрямках та механізмах взаємодії ОГС та органами місцевого самоврядування покращиться стабільність функціонування громади загалом, а також підвищаться фінансові показники, тобто використання бюджету.

Метою роботи є опрацювання теоретичних засад взаємодії ОГС та органів місцевого самоврядування, оцінка механізму взаємодії, аналіз середовища розвитку й організаційна характеристика ОГС та органів місцевого самоврядування.

Завдання дослідження, які впливають з його мети це:

- визначити оптимальні напрямки взаємодії ОГС та органів місцевого самоврядування;
- підібрати діючі механізми взаємодії між владою та громадою;
- провести аналіз середовища розвитку організацій громадянського суспільства;
- виділити проблеми, що заважають впровадженню новітніх напрямів взаємодії у громаді;

- запропонувати шляхи та методи вирішення даних проблем.

Об'єктом дослідження є процес взаємодії між ОГС та органами місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є ефективні напрямки та механізми взаємодії між владою та громадою.

Методами даного дослідження є анкетування, опитування, порівняння, табличний та графічний методи.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, матеріали науково-практичних конференцій, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних авторів з предмету дослідження.

Наукова новизна полягає в удосконаленні використання механізмів взаємодії між ОГС та органами місцевого самоврядування, а також визначенні оптимальних напрямків досягнення цієї взаємодії.

Практична цінність даного дослідження визначається тим, що за результатами проведеної роботи визначено найефективніші напрямки та механізми взаємодії між ОГС та органами місцевого самоврядування.

Апробація наукових досліджень. Основні результати дослідження оприлюднені на XI Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих» (м. Вінниця, 21 квітня 2022) доповідь на тему «Розвиток громадянського суспільства в Україні» та на IX Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Менеджмент ХХІ століття: сучасні моделі, стратегії, технології» (м. Вінниця, 6 жовтня 2022 року), доповідь на тему «Партнерські відносини ОГС та органів місцевого самоврядування».

Робота містить 47 сторінок тексту, 7 таблиць та 6 рисунків, 4 додатка.

У кваліфікаційній роботі використано 51 літературне джерело.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОГС ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У сучасній українській науці одним з актуальних питань є побудова громадянського суспільства, оскільки без нього не може функціонувати сучасна демократична держава. Інститути громадянського суспільства створюються задля того, щоб захищати права громадян і бути активними щодо прийняття та впровадження управлінських рішень.

Науковці досліджують питання громадянського суспільства з різних наук: політології, публічного управління, юриспруденції тощо. Можемо виділити таких представників: Н. Махначова, І. Семенюк, О. Батанов, В. Бондаренко, А. Костенко, П. Рабінович, А. Матвійчук, Ю. Шемшученко, Н. Теремцова та інші.

Поняття «громадянське суспільство» зазвичай використовується в порівнянні з поняттям «держава». Ці два поняття відображають різні сторони суспільства, які протистоять один одному. Найпоширенішим є визначення: «громадянське суспільство – це сукупність структур, за допомогою яких будьхто може розпочати соціально значущі дії без участі держави» [1, 2].

Аналіз літератури показує, що єдиного визначення поняття «громадянське суспільство» не існує. П. Рабінович розуміє громадянське суспільство як спільноту вільних, рівноправних людей та їх об'єднань, яким держава надає законні можливості бути власником, а також брати активну участь у політичному житті [12].

За словами Ю. Шемшученко, громадянське суспільство – суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами та зв'язками, яке взаємодіє з державою та діє на засадах демократії та права [21].

А. Скакун наголошує, що, по суті, громадянське суспільство – це суспільство з високорозвиненою системою взаємодії в рамках права вільних і

рівних громадян, їх об'єднань, з реальним забезпеченням державою їх рівних можливостей вільно і безпечно розпоряджатися своїми силами, здібностями, власністю, заснованими на законі та власній правосвідомості [22].

Ми погоджуємось з твердженням, що «громадянське суспільство» - сфера суспільних відносин поза сім'єю, державою і бізнесом, де люди об'єднуються для задоволення або просування суспільних інтересів, а також відстоювання суспільних цінностей [32, 33].

У листопаді 2007 р. розпорядженням Уряду № 1035-р схвалено Концепцію сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства, постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976 затверджено Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади. Згідно з постановою зазначеними урядовими актами до інститутів громадянського суспільства віднесено: громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства.

Тобто, інститути громадянського суспільства були унормовані як система суб'єктів, наділених правами і обов'язками щодо відстоювання своїх легітимних інтересів у процесі подальшої розбудови громадянського суспільства в Україні та участі в управлінні державними справами, зокрема, у формуванні та реалізації державної правової політики.

На національному рівні пропонується використовувати законодавче визначення організацій громадянського суспільства (далі – ОГС), тобто всі види організацій, які українське законодавство відносить до ОГС.

Розглянемо на рисунку 1.1 якими є основні функції ОГС. «Видимі» функції означають надання послуг та громадське представництво/громадський моніторинг та контроль. «Невидимі» або моральні – захист суспільних цінностей та розбудова соціального капіталу (довіра, взаємна підтримка) між членами громади/суспільства [23, 25].

Рисунок 1.1 – Основні функції ОГС

Для організацій громадянського суспільства характерні наступні риси, розглянемо їх на рис. 1.2 [8]

- 1) є організованою, а саме, інституціоналізованою певною мірою;
- 2) існує інституційно окремо від влади;
- 3) є автономною, має власне врядування;
- 4) є неприбутковою, тобто не розподіляє дохід між своїми засновниками або членами;
- 5) є волонтерською, іншими словами, демонструє значний ступінь добровільної участі;
- 6) організація працює на своїх членів та на суспільний інтерес.

Рисунок 1.2 – Характерні риси організацій громадянського суспільства

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Бюро з питань Основні функції ОГС «Видимі» «Невидимі» або моральні демократії, конфліктів та гуманітарної допомоги, Центр передового досвіду з питань демократії, прав людини та врядування щорічно працюють над розробленням

проєкту «Індекс сталості організацій громадянського суспільства». Дане дослідження показує оцінку міцності та загальної життєздатності сектору організацій громадянського суспільства. Розглянемо кількість офіційно зареєстрованих організацій в Україні за організаційноправовими формами (рис. 1.3).

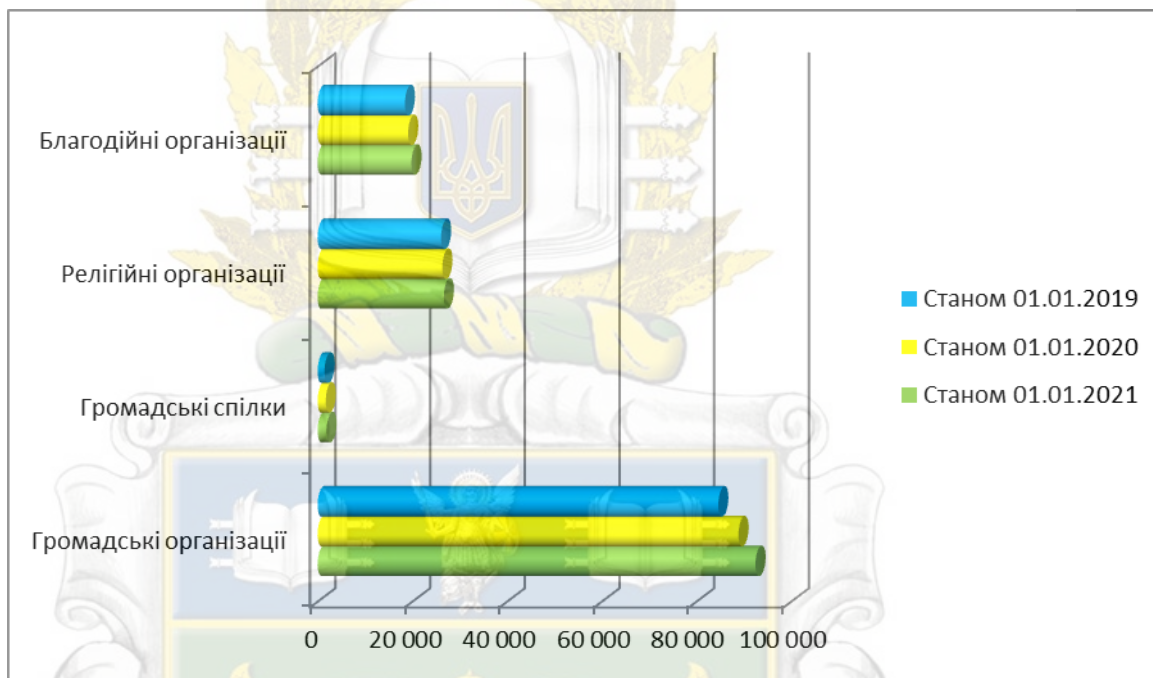

Рисунок 1.3 – Дані про кількість зареєстрованих організацій в Україні за організаційно-правовими формами в період 2018-2020 років* [3, 4, 5]

*До цих даних не входять ОГС, зареєстровані на території Автономної Республіки Крим і міста Севастополь, оскільки до них немає доступу

Таким чином, ми бачимо, що кількість офіційно зареєстрованих громадських організацій в Україні значно більша за благодійні та релігійні організації. А також спостерігаємо динаміку що кількість зареєстрованих громадських організацій зростає з кожним роком. Загальна кількість громадських організацій станом на 01 січня 2021 року – 92 470 [15, 26].

За час пандемії COVID-19 громадянське суспільство було задіяне до вирішення усіх проблем які виникали. Неурядові громадські організації зосереджували свою діяльність на різних напрямках, а саме: збирали кошти та необхідні речей для людей похилого віку та малозабезпечених сімей; надавали

безкоштовні юридичні консультації з питань трудових прав у період карантину; допомагали медичним та іншим службам, які займалися лікуванням людей; залучали до проєктів з боротьби проти COVID-19 з фінансуванням тощо.

З перших тижнів початку епідемії волонтерські групи виникли по всій території України. Вони стали надзвичайно важливим доповненням для місцевих органів влади. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» навесні 2020 року провів опитування «Громадянське суспільство в умовах пандемії COVID-19». Згідно результатів було з'ясовано наступне [16, 17]:

1. Опитані представники громадських організацій загалом оцінили рівень розвитку громадянського суспільства в Україні як середній (на той час);
2. Експерти зазначили, що спалах епідемії мав вплив на громадянську активність людей;
3. У більшості громадських організацій змінилася діяльність. Основним напрямом їхньої діяльності стало проведення інформаційного роз'яснення стосовно пандемії;
4. Серед основних механізмів, через які громадські організації можуть найбільш ефективно впливати на владу, більшість опитаних назвали: активну взаємодію з засобами масової інформації та звернення до світової спільноти та міжнародних організацій. А також розробку і просування матеріалів з аналізу політики та відповідних рекомендацій та утворення сильних об'єднань (асоціацій, рухів) громадських організацій;
5. Основною мотивацією, чому люди беруть участь у діяльності громадських організацій та об'єднань або створюють громадські ініціативи, опитані назвали захист своїх прав та реалізацію інтересів. На другому місці – громадський контроль за діяльністю органів влади, на третьому – турбота про загальне благо та допомога іншим людям та інше [33, 34].

У зв'язку з запровадженням воєнного стану в Україні через повномасштабну війну росії на території нашої держави, громадською організацією «Освітньо-аналітичний центр розвитку громад» в квітні 2022 року

проведено опитування на тему «Громадські організації та активісти під час війни: стан та перспективи». Результати опитування будуть корисними громадським організаціям, оскільки викладена інформація, допоможе їм вже сьогодні розпочати змінювати власну стратегію розвитку та будувати плани надалі [7].

Рисунок 1.4 – Частина результатів опитування «Громадські організації та активісти під час війни: стан та перспективи» [27]

На рис. 1.4 зображено відповіді на важливі питання «Чи продовжує Ваша організація реалізовувати проекти?», а також «Чи готували Ви нові проєкти та подавали їх потенційному донору протягом останнього місяця?».

Особливої уваги вартує те що для підтримання наших Збройних Сил та наближення перемоги над російським загарбником, багато українців почали займатись волонтерською діяльністю: організують збір коштів, закупляють необхідні товари, допомагають з перевезеннями тощо. Значна частина волонтерів працює самостійно або ж приєдналась до вже існуючих благодійних чи громадських організацій. Проте деякі волонтери планують створення власної

організації, яка б дозволяла працювати ефективніше. Не є виключенням той факт, що зареєстрованих ОГС у 2022 році стане ще більше.

Отже, проблема розвиненості громадянського суспільства в Україні потребує частого осмислення та пояснення широкому загалу базових категорій, принципів і засад тощо. Також ми показали, що пандемія COVID-19 активізувала діяльність громадських і благодійних організацій, волонтерського руху. Неабияку роль у складній ситуації в Україні мають громадські організації, які щосили намагаються допомогти біженцям та ЗСУ.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОГС ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЛУКА- МЕЛЕШКІВСЬКОЇ ОТГ

2.1 Організаційна характеристика органів місцевого самоврядування Лука-Мелешківської ТГ

Лука-Мелешківська територіальна громада Вінницького району Вінницької області була створена 29 жовтня 2017 року шляхом об'єднання Лука-Мелешківської, Іванівської, Яришівської сільських рад, в рамках адміністративно-територіальної реформи 2015 року.

Територія громади межує з населеними пунктами: м.Вінниця, Бохоники, Селище, Урожайне, Грижинці, Тростянець, Довгополівка, Тиврів, Сутиски, Писарівка, Щітки, Вінницькі Хутори, Комиарів, Тростянець, Латанці.

До складу об'єднаної громади увійшли:

- Лука-Мелешківська територіальна громада: с. ЛукаМелешківська, с. Прибузьке, с. Тютьки;
- Іванівська територіальна громада: с. Іванівка, с. Цвіжин;
- Сокиринська територіальна громада: с. Сокиринці;
- Парпуровецька територіальна громада: с. Парпурівці, с. МайданЧапельський, с. Хижинці;
- Пилявська територіальна громада: с. Пилява;
- Яришівська територіальна громада: с. Яришівка, с. Студенниця, с. Лани.

Площа Лука-Мелешківської територіальної громади складає 166,63 км². На території ТГ офіційно зареєстровано 11,252 осіб, а фактично проживаючих близько 15 тис. осіб. Густота зареєстрованого населення 67,53 осіб/ км² , а густота населення, яке фактично проживає на території ТГ 90 осіб/км² . Діти дошкільного віку – 1154 особи, шкільного віку – 1443. Структура населення за віком представлена на рисунку 2.1.

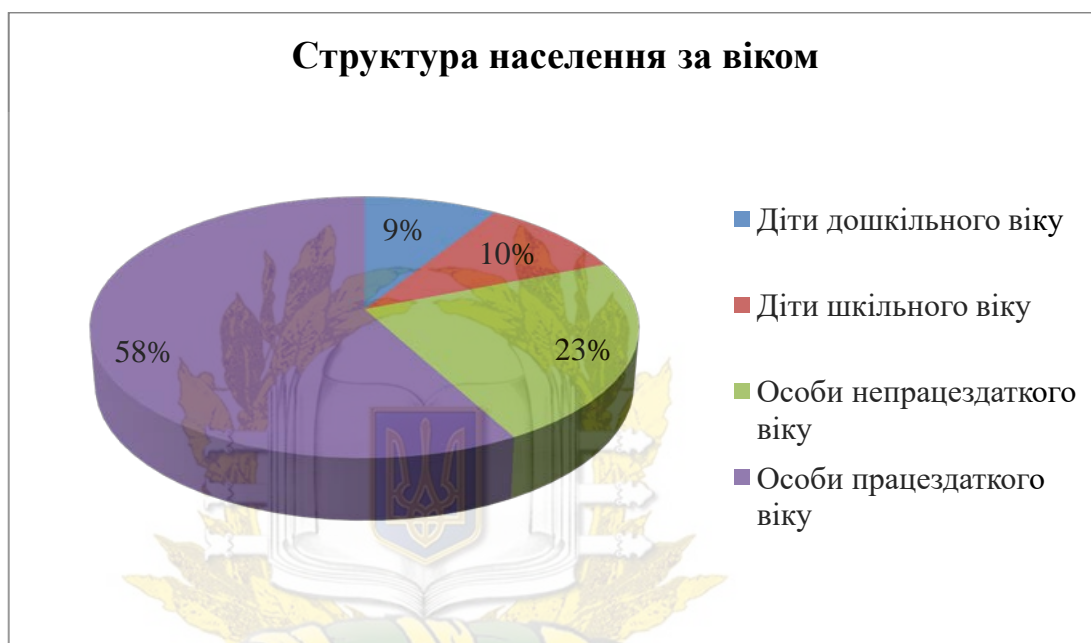

Рисунок 2.1 – Структура населення Лука-Мелешківської ОТГ за віком

Взаємовідносини територіальної громади з органами та посадовими особами виконавчої влади, діяльність яких поширюється на територію громади, базуються на засадах співробітництва та взаємодопомоги з метою забезпечення здійснення завдань соціально-економічного та культурного розвитку громади, її населених пунктів та реалізації на території громади завдань і повноважень виконавчої влади в інтересах територіальної громади.

Система місцевого самоврядування територіальної громади (рис. 2.2) включає:

- Територіальну громаду;
- Раду – представницький орган місцевого самоврядування, що представляє територіальну громаду та здійснює від її імені та в її інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією та законами України;
  - сільського голову, який є головною посадовою особою територіальної громади;
  - виконавчі органи Ради (виконавчий комітет, управління, відділи, служби тощо);

- сільських старост;
- органи самоорганізації населення [13, 14].

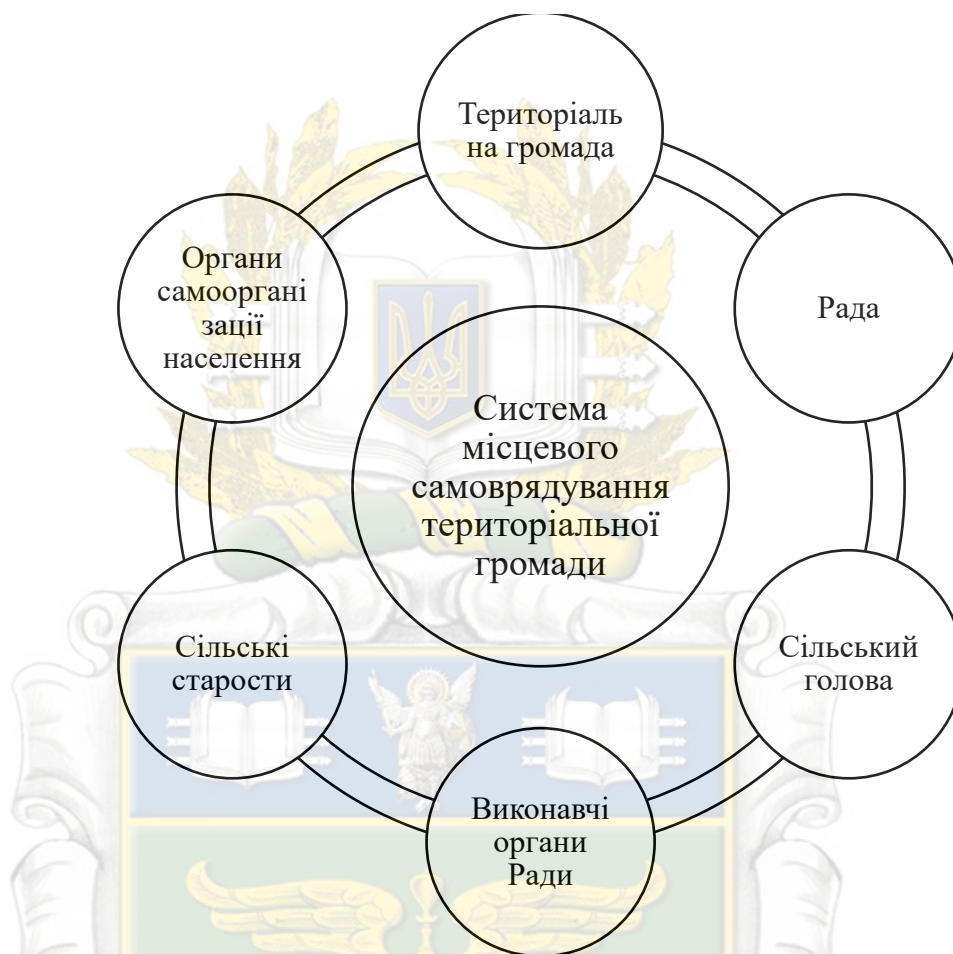

Рисунок 2.2 – Система місцевого самоврядування Лука-Мелешківської територіальної громади

У своїй діяльності складові системи місцевого самоврядування Лука-Мелешківської територіальної громади додатково дотримуються таких принципів:

- ефективності – рішення, що готуються чи ухвалюються ними мають бути максимально ефективними серед можливих альтернативних рішень;
- сталості – використання ресурсів Територіальної громади не може шкодити наступним поколінням;
- екологічності – при прийнятті рішення має забезпечуватися його мінімальний негативний вплив на навколишнє природне середовище;
- системності – кожне рішення розглядається у взаємозв'язку з іншими рішеннями в просторі та часі;

- відкритості – рішення готуються та розглядаються відкрито, не може бути жодного рішення, закритого для громадськості;

- громадської участі – підготовка проектів та прийняття рішень, особливо тих, що стосуються планування та використання ресурсів громади мають відбуватись за умов широкого громадського обговорення та врахування інтересів Територіальної громади, рішення, що стосуються окремих населених пунктів громади - також і інтересів їхніх жителів [44].

На території громади створюються необхідні умови для розвитку демократії участі, активного залучення членів територіальної громади до участі у плануванні розвитку території, у розробці та прийнятті рішень з питань, вирішення яких віднесено Конституцією та законами України до компетенції територіальних громад та їхніх органів, у контролі за діяльністю органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та їхніх посадових осіб у порядку визначеному законодавством.

Органи місцевого самоврядування та їхні посадові особи враховують пропозиції членів територіальної громади щодо вдосконалення системи муніципального управління, соціально-економічного та культурного розвитку, забезпечення прав членів територіальної громади на участь у вирішенні питань місцевого значення.

Формами участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення є:

- місцеві вибори;
- місцевий референдум;
- загальні збори (конференції) членів територіальної громади;
- громадські слухання;
- місцеві ініціативи;
- органи самоорганізації населення;
- індивідуальні та колективні петиції;
- консультативно-дорадчі органи (громадські ради);

- участь у роботі інститутів громадянського суспільства (громадських організацій, благодійних організацій, професійних спілок, інших неприбуткових організацій), які опікуються питаннями здійснення місцевого самоврядування в територіальній громаді [31, 32].

У Лука-Мелешківській територіальній громаді взаємодія органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства розглядається як пріоритетний напрям розвитку партисипаторної демократії, залучення членів територіальної громади, об'єднаних спільними інтересами, до процесу планування розвитку громади, розробки та прийняття управлінських рішень, контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування Територіальної громади та їхніх посадових осіб.

До інститутів громадянського суспільства належать громадські організації, благодійні організації, професійні спілки, асоціації роботодавців, інші некомерційні організації, легалізовані на території громади, статутна діяльність яких передбачає відстоювання інтересів різних категорій (за соціальною, професійною чи іншою ознакою) членів територіальної громади.

Органи місцевого самоврядування Лука-Мелешківської територіальної громади та їхні посадові особи, органи самоорганізації населення можуть укласти з інститутами громадянського суспільства договори (угоди) про взаємодію і співробітництво у вирішенні питань місцевого значення.

Представники інститутів громадянського суспільства запрошуються на сесії Ради та засідання її виконавчого комітету у разі розгляду питань, якими опікуються ці інститути.

Представники інститутів громадянського суспільства можуть залучатися як експерти до розробки проєктів рішень Ради та її виконавчого комітету.

Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб, за діяльністю органів самоорганізації населення здійснюють громадські організації, що діють на території громади чи безпосередньо члени територіальної громади.

Суб'єкти громадського контролю можуть використовувати такі способи контролю:

- аналіз інформації, що має знаходитися у відкритому доступі, згідно норм законодавства України;
- надсилання до органів місцевого самоврядування територіальної громади та їхніх посадових осіб, органів самоорганізації населення інформаційних запитів з приводу будь-якої їхньої діяльності;
- ініціювання звіту будь-якого представника органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення на зборах (конференції) членів територіальної громади;
- ініціювання та проведення громадських слухань;
- здійснення інших незаборонених законом контрольних заходів [51].

Для визначення ефективних напрямів взаємодії влади та громади розглянемо структуру та чисельність апарату Лука-Мелешківської сільської ради та її виконавчого комітету в таблиці 2.1:

Таблиця 2.1 – Структура та чисельність апарату Лука-Мелешківської сільської ради та її виконавчого комітету

№ з/п	Назва структурного підрозділу	Кількість штатних одиниць
1.	Керівництво	5
2.	Відділ бухгалтерського обліку та звітності	3
3.	Загальний відділ	7,5
4.	Юридичний відділ	3
5.	Центр надання адміністративних послуг	7
6.	Сектор земельних відносин	2
7.	Сектор з питань оборонної роботи, цивільного захисту, пожежної безпеки та взаємодії з правоохоронними органами	2
	Всього:	29,5

Отже, Лука-Мелешківська сільська ради та її виконавчий комітет складаються з семи структурних підрозділів та налічують майже 30 штатних одиниць.

Також невід'ємною частиною апарату прийняття управлінських рішень є виконавчий комітет. Виконавчий комітет ради є її виконавчим і розпорядчим органом, який створюється сільською радою на період її повноважень у порядку, визначеному Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [38].

Виконавчий комітет сільської ради в межах своїх повноважень приймає рішення. Рішення виконавчого комітету приймаються на його засіданні більшістю голосів від загального складу виконавчого комітету і підписуються сільським головою. У разі незгоди сільського голови з рішенням виконавчого комітету ради він може зупинити дію цього рішення своїм розпорядженням та внести це питання на розгляд відповідної ради[19].

Кількісний і персональний склад виконавчого комітету затверджується сільською радою за поданням сільського голови. Розглянемо склад, структура та чисельність виконавчих органів Лука-Мелешківської сільської ради у таблиці 2.2:

Таблиця 2.2 – Структура та чисельність виконавчих органів Лука-Мелешківської сільської ради (юридичні особи)

№ п/п	Структура	Кількість штатних одиниць
1.	Фінансовий відділ	4
2	Відділ соціального захисту населення та охорони здоров'я	5,5
3	Служба у справах дітей	2,5
4	Відділ управління майном та будівництва	5,5
5	Відділ освіти та культури	10
	Всього:	27,5

Тобто, з таблиці наведеної вище, ми бачимо, що виконавчі органи Лука-Мелешківської сільської ради налічують п'ять відділів та майже 28 штатних одиниць персоналу.

Наступною та не менш важливою складовою аналізу роботи Лука-Мелешківської територіальної громади є огляд її бюджету. Розглянемо даний аналіз у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 Аналіз бюджету Лука-Мелешківської ТГ

Показники	Роки			Відхилення			
				Абсолютне (+/-)		Відносне (%)	
	2020	2021	2022	2021/ 2020	2022/ 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Доходи бюджету	54 467 112	89 356 924	109 107 265	+34889812	+19750341	0,64	0,22
Видатки бюджету	54 467 112	89 356 924	109 107 265	+34889812	+19750341	0,64	0,22
Профіцит	1 583 241	88 342	65 900	-1494 899	-22442	-0,94	-0,25
Дефіцит	1 583 241	88 342	65 900	-1494 899	-22442	-0,94	-0,25
Оборотний залишок бюджетних коштів	37 000	44 000	44 000	+7000	0	0,20	0
Відсоток видатків загального фонду місцевого бюджету	0,07%	0,05%	0,04%	-0,02	-0,01	-0,28	-0,2

За 2021 рік до бюджету ТГ надійшло доходів по загальному фонду бюджету без урахування трансфертів 26309749 грн., що становить 100,92 % до плану на рік, затвердженого сільською радою з урахуванням змін (заплановано 26070370 грн.). Понад план отримано 239379 грн. Порівняно з надходженнями 2020 року сума фактичних надходжень 2021 року у співставних умовах складає на 3 % менше (809618 грн.).

Основним бюджетоутворюючим податком залишається податок на доходи фізичних осіб, який становить більше 63% доходів загального фонду бюджету. Податку на доходи фізичних осіб за 2021 рік фактично надійшло 16544726 грн., що становить 102,85 % до річного уточненого плану (заплановано 16086270 грн.).

А також значну частку від всіх податкових надходжень до бюджету складають єдиний податок (23 %), податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки (9 %), плата за землю – 10%.

Крім власних надходжень податків і зборів, до загального фонду бюджету отримано також 0,6 млн. грн. дотацій та 25,2 млн. грн. субвенцій з бюджетів усіх рівнів. Проти аналогічного періоду 2020 року надходження дотацій та субвенцій зменшились на 2,7 млн. грн, або на 10%.

Планові показники дохідної частини Лука-Мелешківської територіальної громади на 2021 рік, з урахуванням міжбюджетних трансфертів складають 89 356 924 грн. Доходи бюджету територіальної громади без урахування міжбюджетних трансфертів, затверджено у сумі 41 934 000 грн.

2.2 Аналіз середовища розвитку ОГС в Лука-Мелешківській громаді

Уряди по всьому світу визнають цінність громадянського суспільства. Для урядів, інвестиції в громадянське суспільство є важливою стратегією, оскільки активне і стійке громадянське суспільство є одним із засобів

забезпечення участі громадян в прийнятті рішень уряду і появі партнерів, які здатні надавати ефективні та економічно ефективні соціальні послуги населенню.

Піднесення громадської активності та широка підтримка світовою спільнотою демократичних перетворень в Україні актуалізували питання про визначення ролі міжнародних організацій у взаємодії «особа-суспільство-держава». Існування розвиненого громадянського суспільства, яке передбачає функціонування широкої мережі його організацій, приносить позитивний ефект для всіх трьох секторів. Адже ОГС найчастіше надають ті послуги, які державі важко або навіть неможливо надавати через труднощі виявлення реальних проблем того чи іншого регіону, тим самим задовольняючи потреби населення.

Домінуючою формою відносин ОГС, що взаємодіють між собою та з державою для задоволення інтересів особи, є суспільний діалог. Значимість суспільного діалогу постійно зростає. Серед чинників, що суттєво впливають на цей процес в Україні, слід виділити такі:

- збільшення кількості різних груп інтересів у суспільстві та підвищення їх впливовості;
- підвищення рівня самосвідомості громадян;
- реформування багатьох сфер політичного та економічного життя суспільства [49].

Суспільний діалог передбачає розгляд усіх точок зору та налагодження конструктивної взаємодії між трьома суб'єктами «особою-суспільством-державою» при вирішенні значущих проблем суспільства (безпека, бідність, безпритульність, сирітство, насильство і т.д.).

З метою оптимального використання ресурсів громади, забезпечення сталості її розвитку, збереження і примноження культурної спадщини, максимального задоволення інтересів різних поколінь членів територіальної громади здійснюється планування розвитку громади.

Планування розвитку громади та її населених пунктів реалізується шляхом прийняття Радою таких розроблених з залученням громадськості актів:

- 1) Генерального плану розвитку населених пунктів громади;
- 2) Стратегія розвитку Лука-Мелешківської територіальної громади.

На виконання Генерального плану розвитку населених пунктів громади та Стратегії розвитку Лука-Мелешківської територіальної громади Радою приймаються щорічні Плани соціально-економічного та культурного розвитку громади.

Планування соціально-економічного та культурного розвитку громади передбачає:

- 1) аналіз соціально-економічного та культурного розвитку громади, її населених пунктів за попередній і поточний роки, визначення основних тенденцій розвитку, їх узгодження з загальнодержавними та регіональними тенденціями розвитку;
- 2) визначення основних проблем розвитку економіки громади, її соціальної сфери, культурного розвитку;
- 3) оцінку стану використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу громади, визначення резервів такого потенціалу;
- 4) визначення пріоритетних цілей та напрямів розвитку громади на плановий період та шляхи розв'язання основних соціальних, економічних та культурних проблем Територіальної громади;
- 5) постановку завдань з досягнення визначених цілей, встановлення термінів їхнього виконання у прив'язці до фінансових та інших ресурсів громади [5,6].

Стратегія розвитку Лука-Мелешківської територіальної громади передбачає планування соціально-економічного та культурного розвитку громади, її населених пунктів.

Стратегія встановлює пріоритети соціально-економічного та культурного розвитку громади, її населених пунктів на плановий період та систему заходів органів і посадових осіб територіальної громади з їх реалізації з визначенням термінів виконання, виконавців та ресурсів.

Визначальною засадою у плануванні соціально-економічного та культурного розвитку громади та її населених пунктів є задоволення потреб членів територіальної громади і здійснюється на засадах сталого розвитку.

З метою прогнозованого розвитку територіальної громади створено Стратегію розвитку Лука-Мелешківської територіальної громади до 2030 року, яка розроблена на основі аналізу поточної ситуації у громаді, виходячи із соціально-економічних показників, з урахуванням можливостей та місцевих ресурсів, відповідно до пріоритетних напрямків розвитку населених пунктів територіальної громади, враховуючи Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки та Стратегію збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року [29, 30].

Стратегічне Бачення – це спільне, погоджене на основі консенсусу, уявлення жителів про те, якою громада має виглядати в майбутньому. Визначення Бачення є ключовою і відправною точкою, воно спирається на основні характеристики та стратегічні напрями і стає головною ідеєю всього стратегічного планування.

SWOT-аналіз – це аналіз у стратегічному плануванні, що полягає в розділенні чинників і явищ на чотири категорії: сильні (S – strengths), слабкі (W – weaknesses) сторони об'єкту, який аналізується; можливості (O – opportunities), що існують для нього або можуть з'явитися з часом і загрози (T – threats), з якими об'єкт зіштовхується або може зіштовхнутися протягом своєї подальшої діяльності та розвитку (Таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 – SWOT-аналіз Лука-Мелешківської ОТГ

Сильні сторони (внутрішні)	Слабкі сторони (внутрішні)
1. Зручне географічне розташування, близькість до обласного центру 2. Якісне транспортне сполучення Лука-Мелешківська – Вінниця	1. Відсутність якісного транспортного сполучення між населеними пунктами в межах ТГ та низька якість транспортного обслуговування

Продовження таблиці 2.4

<p>3. Сприятливі природно-кліматичні умови для ведення сільського господарства</p> <p>4. Потужне сільське господарство та переробна промисловість</p> <p>5. Наявність малих та середніх підприємств</p> <p>6. Наявність комунікації та технічна інфраструктура: світло, газ, водопостачання</p> <p>7. Наявні базові послуги для населення: медицина, шкільна та позашкільна освіта, соціальнопобутові послуги</p> <p>8. Розвинений зелений туризм та місцева рекреація</p> <p>9. Активні мешканці громади</p> <p>10. Значна кількість дітей та молоді</p>	<p>2. Стан під'їзних доріг та доріг в селах</p> <p>3. Відсутня або застаріла система водопостачання</p> <p>4. Недостатня забезпеченість та низька якість надання базових послуг: освітніх, медичних соціальних</p> <p>5. Відсутність велодоріжок</p> <p>6. Низька якість інтернет-покриття та мобільного зв'язку у селах</p> <p>7. Відсутність вузькопрофільних спеціалістів «на місцях»</p> <p>8. Низький рівень зайнятості населення, безробіття</p> <p>9. Низька якість товарів і послуг у сільських магазинах, відсутність конкуренції у сфері послуг</p> <p>10. Відсутність дозвілля та місць відпочинку</p>
Можливості (зовнішні)	Загрози (зовнішні)
<p>1. Фінансова децентралізація та розширення повноважень місцевих органів влади</p> <p>2. Розвиток інституційної спроможності громади</p> <p>3. Обласна підтримка функціонування та розвитку інфраструктури в громаді</p> <p>4. Міжмуніципальна співпраця громадами</p> <p>5. Інвестиційно-привабливий регіон</p> <p>6. Рекреаційний потенціал та наявні водні об'єкти</p> <p>7. Інвестиційно-привабливі об'єкти комунальної власності, що не використовуються</p> <p>8. Наявність молодих кадрів</p>	<p>1. Війна</p> <p>2. Світова епідемія COVID-19</p> <p>3. Зміни клімату</p> <p>4. Зникнення підземних джерел, обміління та забруднення водойм, пересихання криниць</p> <p>5. Поглиблення світової економічної кризи</p> <p>6. Політична нестабільність в державі</p> <p>7. Постійне зростання цін на енергоносії</p>

Отже, проаналізувавши сильні та слабкі сторони, можливості та загрози розвитку Лука-Мелешківської ОТГ за допомогою SWOT-аналізу, можна визначити місію та стратегічне бачення розвитку даної територіальної громади. Тому, зі SWOT-аналізу випливає, що місія, яку повинна досягти Лука-Мелешківська територіальна громада – це створити затишну місцину недалеко від Вінниці, екологічно чистий куточок з лісами та озерами.

Створена саме для кожного жителя громади та буде задовольняти усі їх потреби для комфортного проживання. Стратегічне бачення Лука-Мелешківської ТГ – це екологічно чиста, конкурентоспроможна та безпечна для життя громада неподалік Вінниці. Має динамічно розвинуте сільське господарство, інноваційний бізнес, розвинену інфраструктуру. Є одним із передових центрів зеленого туризму на Вінниччині.

Проаналізувавши SWOT-аналіз, місію та стратегічне бачення Лука-Мелешківської ТГ можна зробити висновок, що громада має високу перспективу розвитку у сфері налагодження суспільного життя її мешканців. Значна частина напрямів розвитку стосується інфраструктури та покращення комфорту жителів громади. Сильною стороною даної ТГ є саме зручне розташування, природні ресурси та високий екологічний потенціал, який громада має вдало використовувати, але й разом з тим зберігати його автентичність.

Та, не зважаючи на розробку перспективної Стратегії розвитку Лука-Мелешківської ТГ 2030, у ній існують певні недоліки та прогалини. Перш за все вони стосуються напрямів та механізмів взаємодії між організаціями громадянського суспільства та органами місцевого самоврядування. Дана стратегія передбачає лише малоефективні напрями такої взаємодії. Тому, із проведеного нами аналізу діяльності органів місцевого самоврядування досліджуваної громади, можна виділити декілька проблем, які перешкоджають ефективному діалогу «влада-громада».

Представники ОГС вказують на бар'єри та виклики, що перешкоджають розвитку громадянського суспільства. До таких проблем належать:

1) Брак ресурсів – фінансових, матеріальних.

Залежність від грантових коштів, складність отримати фінансування проєкту від донорів, брак доступної оренди приміщення, незначні можливості отримати інституційну підтримку, неможливість (незнання про можливість) закласти заробітні плати для виконавців проєкту – це все ключові проблеми.

Представники та представниці деяких організацій відмічають, що часто громадський сектор сприймається як волонтери, тому на їх роботу не закладається достатньо ресурсів або взагалі їх робота сприймається як безкоштовна. Більш того, буває, що і самі організації не закладають оплату своєї праці в бюджет проєкту (через незнання або скромність, іноді через страх попросити більше, щоб не відмовили у фінансуванні).

Слабкою стороною організацій громадянського суспільства є і відсутність реальних практик диверсифікації фінансування. Лише деякі організації, мають фінансування з різних джерел: грантові кошти, пожертви від бізнесу та бюджетні кошти. Більшість організацій не мають практики краудсорсінгу на свої проєкти.

Розглядаючи перспективи ОГС, слід враховувати, що хоча українські ОГС і мають надходження з різноманітних місцевих джерел, більше половини з них є залежними від міжнародного фінансування. Співпраця більшості ОГС з міжнародними донорами обмежується виконанням проєктів та заходами, спрямованими на підвищення організаційної спроможності, проте, деякі організації зуміли досягти якісно вищого рівня співпраці з донорськими організаціями та отримали можливість вести відкритий діалог з донорами.

Також можна констатувати низький рівень державного фінансування (центрального та місцевого), яке становить лише 8% загальних бюджетів ОГС, на відміну від бюджетів європейських ОГС (починаючи від 24% в Польщі, до 27% – в Угорщині та 39% – у Чеській Республіці).

2) Діяльність організацій ГС не завжди відповідає потребі цільової аудиторії або відповідає на запит у суспільстві.

Запорукою успішної реалізації проєктів є чітка відповідь на потребу в суспільстві, вони засуджують діяльність організацій заради діяльності. Тому необхідні дослідження потреб цільової аудиторії. «Бульбашковість» та брак заходів для розширення аудиторії або залучення нової належать до даної категорії проблем, характерних для ОГС.

3) Вигорання громадських діячів/-ок, волонтерів/-ок та активістів/-ок.

Незважаючи на те, що сьогодні існує значна кількість можливостей навчання практикам не вигорання, вони все ще не застосовуються в організаціях. Негативний вплив на стан громадськості мала і пандемія COVID-19. Тому існує потреба в дієвих механізмах імплементації таких практик на рівні ОГС. Відповідна потреба також є і серед представників/-ць органів місцевої влади.

4) Знецінення локальної експертизи та локального досвіду.

Більшість відмічають, що силою громадянського суспільства є людський капітал. Більш того, коли є потреба в експертизі чи професійній консультації, обміні досвідом, проведенні дослідження чи моніторингу, часто перевага надається зовнішнім інституціям чи організаціям зі сфери бізнесу, хоча є локальні ОГС, що мають достатню експертизу.

Отже, фундаментальною проблемою громадянського суспільства залишається низька фінансова спроможність ОГС. Структура їх фінансування істотно відрізняється від структури фінансування в країн ЄС. У більшості країн ЄС основним джерелом фінансування ОГС є продаж власних послуг та фінансова підтримка від держави (до 85% в цілому), а пожертви становлять не більше 20%.

Натомість в Україні дохід від продажу послуг та фінансова підтримка від держави становить менше 30% загального доходу. Залежність від іноземного фінансування стала навіть ще гострішою через те, що інші джерела в останні роки виснажуються.

Ключовими бар'єрами налагодження співпраці є брак довіри одне до одного, взаємні упередження, брак розуміння зі сторони органів влади (ОВ),

яким чином ОГС можуть посилити їх діяльність, брак прозорих механізмів налагодження першого контакту ОГС з ОВ, попередній негативний досвід взаємодії, брак знання сфер відповідальності та діяльності одне одного, відсутність спільної бази контактів ОГС у ОМВ, складність роботи з казначейством для ОГС, брак ефективного інформування одне одного про потреби та можливості для взаємодії. Дослідження також дало можливість виявити необхідність покращення механізмів участі громадськості, зокрема, конкурсу проєктів від ОГС.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ОГС ТА ЛУКА - МЕЛЕШКІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ

3.1 Нові шляхи та методи залучення громадськості до участі у прийнятті стратегічних рішень

У попередніх розділах даної роботи нами було визначено та проаналізовано напрями та механізми взаємодії ОГС та органів місцевого самоврядування Лука-Мелешківської ОТГ. У ході дослідження було виявлено декілька проблем, що заважають ефективній взаємодії влади та громади. Розглянемо ці проблеми та способи їх вирішення.

Першим та одним з найболючіших питань для населення є відчуття, що «влада нас не чує». Це відчуття нівелює бажання мешканців долучатися до життя громади, брати на себе відповідальність, а головне співпрацювати з владою, як представником громади, для забезпечення стабільності та процвітання своєї громади.

Формування розуміння, що місцева влада – це друг, а не ворог, через спільний діалог, є дієвим важелем впливу всієї громади не тільки на місцевому, а й обласному рівні для подолання існуючих проблем та реалізації можливостей у своїй громаді.

Метою вирішення даної проблеми є забезпечення якісної комунікації між владою, бізнесом та мешканцями громади, запровадження принципів партисипації та залученості.

Бенефіціарами виступатимуть місцева влада, всі мешканці громади, молодь, громадські організації, місцеві активісти.

Заходи, які можуть бути запропоновані для вирішення даної проблеми:

1. Оновлення та постійне наповнення сайту ТГ.
2. Стимулювання розвитку громадянського суспільства (в тому числі, підтримка і розвиток інклюзії та профільних громадських організацій) та

підвищення інституційної спроможності мешканців ТГ. Волонтерський напрямок в громаді.

3. Запровадження платформи для діалогу «влада-громада» та «влада-бізнес».

4. Створення молодіжної ради.

Індикатори:

- постійно діючий та інформативний сайт ТГ
- щоквартальні зустрічі влади з мешканцями та представниками бізнесу у форматі круглого столу або «вільного мікрофону»
- збільшення кількості громадських організацій, що активно працюють на території ТГ

Наступною проблемою можна виділити недостатню відкритість у роботі громади та дружність її жителів.

Збереження власної ідентичності та розуміння, що «моя громада – моя відповідальність» є необхідним для розвитку громади. Підвищення загального рівня культури, відчуття залучення та розуміння приналежності до життя громади забезпечує не тільки почуття гордості за громаду, а і формує загальний імідж громади для оточуючих.

Метою вирішення цієї проблеми є формування відчуття приналежності та власної важливості для кожного мешканця громади. Створення інтегрованого інклюзивного середовища для всіх мешканців громади та гостей, де кожен відчуває себе задоволеним та щасливим.

Бенефіціарами є особи з інвалідністю, сім'ї, люди похилого віку, молодь, діти, туристи, громадські організації.

Заходи, які можна впровадити:

1. Створення інклюзивних інтегрованих центрів дозвілля на баз місцевих будинків культури, ДЮСШ та інформаційно-ресурсного центру.

2. Сприяння належному облаштуванню туристичних маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізації, створенню комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників).

3. Сприяння популяризації туристичного потенціалу територіальної громади у державі та за кордоном.

Індикатори:

- кількість проведених заходів щорічно;
- кількість створених і діючих центрів дозвілля;
- наявність розроблених туристичних маршрутів, їх цифровізація.

Найбільш розповсюдженими практиками взаємодії є персональні зустрічі, участь у робочих групах та круглих столах, участь у подіях, організація спільних подій, участь у громадських консультаціях під час розробки стратегій розвитку та реалізація спільних проєктів. Взаємодія частіше має ситуативний характер, ніж відбувається на системній основі. В основі налагодження плідної співпраці лежить довіра, заснована на попередньому позитивному досвіді співпраці. Таким чином, можливість взаємодії базується на індивідуальних контактах, що негативно впливає на оцінку прозорості наявних механізмів налагодження взаємодії.

Серед найбільш впливових механізмів представники/-ці ОГС відмічають участь у робочих групах, участь у конкурсі для ОГС, персональні зустрічі з сільським головою та службовцями, спільна організація подій.

Найменш ефективними є звернення до ЗМІ, акції прямої дії, делегування своїх представників/-ць до органів влади, електронні петиції та розробка і просування результатів дослідження. Таким чином, найвпливовішими є механізми, що найбільш розповсюджені у застосуванні.

Найбільш розповсюдженими сферами взаємодії є неформальна освіта, соціальні послуги, культура та мистецтво, дослідження та моніторинг. Ці сфери належать до таких, де найчастіше реалізуються «м'які проєкти». Менш розповсюдженою є взаємодія у сферах, що передбачають реалізацію інфраструктурних проєктів.

Діючими механізмами інформування одне одного про можливість взаємодії є розміщення інформації на офіційних ресурсах (сайтах та сторінках в соціальних мережах) та особисті запрошення. ОМВ та ОГС також застосовують

і більш інноваційні механізми, наприклад, спільний чат. Дані механізми потребують персонального знайомства або наявної проактивної позиції та бажання знайти необхідну інформацію. Це може негативно впливати на рівень поінформованості про можливість залучення та прозорість даних механізмів. Значна кількість учасників/-ць (зі сторони і ОМВ, і ОГС) відмічають брак розуміння потреб одне одного щодо можливості кооперації та взаємодії.

Факторами, що визначають успішну взаємодію, є вмотивованість, чітко визначена мета, розуміння реальних потреб аудиторії, взаємна довіра та відповідальність, відсутність упереджень відносно одне одного та необґрунтованої критики, чіткий розподіл відповідальності та обов'язків, партнерські стосунки, дотримання домовленостей, прозорість та підзвітність, системність взаємодії, орієнтація на результат та наявність результату взаємодії.

Рекомендації щодо покращення взаємодії влади та громади:

- 1) Необхідність запровадження системних та прозорих механізмів впливу ОГС.
- 2) Створення майданчика для комунікації та обміну інформацією між ОМВ та ОГС про актуальні проекти, потреби та можливості співпраці. Запровадження практик неформальних зустрічей раз на квартал.
- 3) Вдосконалення механізму конкурсів для ОГС:
  - реалізувати конкурс у різних сферах діяльності;
  - запровадити прозорий механізм ротації організацій, що беруть участь у конкурсі.
- 4) Покращення практик консультацій ОМВ з ОГС:
  - запровадження практик раннього залучення;
  - запровадження прозорого інформування про початок розробки стратегічних документів;
  - запровадження практик інформування про результати консультацій;
  - мінімізація практики невиконання домовленостей після залучення громадськості;

- запровадження принципу необхідності «маленьких перемог» та реалізації пілотних проєктів для забезпечення виконання домовленостей та наочних прикладів того, що домовленості виконуються.

5) Розроблення прозорого механізму налагодження інформування та взаємодії ОМВ та ОГС, пошуку партнерів для реалізації проєктів (в тому числі і грантових) за участі представників/-ць ОМВ та ОГС.

6) Посилення практик обміну досвідом та реалізації проєктів у співпраці. Посилення просвітництва у сфері зон відповідальності та діяльності ОМВ.

7) Популяризація прикладів вдалої співпраці серед представників/-ць ОМВ та ОГС.

8) Прийняття програми, спрямованої на розвиток громадянського суспільства та посилення співпраці.

9) Заохочення ОГС до моніторингу діяльності ОМВ. Стимулювання практик дослідження та аналітики в різних сферах міського розвитку. Розроблення та запровадження механізму підтримки моніторингових організацій, що одночасно збереже їх незалежність та незаангажованість.

10) Запровадження механізму «соціального замовлення» та делегування частини функції органів влади організаціям громадянського суспільства на засадах прозорості та відкритості;

11) Посилення співпраці ОГС та комунальних підприємств, закладів та установ.

12) Запровадження прозорих та доступних механізмів консультацій щодо розробки програм розвитку на ранніх етапах роботи над документом. Покращення системи інформування про консультації.

15) Продовження організації форумів для ОГС та ОМВ. Запровадження аналогічних форумів у різних сферах розвитку.

16) Збереження незалежності та незаангажованості ОГС.

17) Запровадження просвітницької діяльності для ОГС з приводу діяльності ОМВ, розподілу відповідальності. Розгляд можливості запровадження перехресного стажування для ОМВ та ОГС.

18) Посилення співпраці у таких сферах, як: креативні та культурні індустрії, розвиток сучасного мистецтва, охорона здоров'я, безробіття та ринок праці, збереження навколишнього середовища, розвиток підприємництва, молодіжне підприємництво, екологічний моніторинг.

19) Створення майданчика для взаємодії культурних та креативних індустрій, простору розвитку альтернативної культури, реалізації сучасних культурних практик.

Таблиця 3.1 – Шляхи вирішення проблем, що виникають при взаємодії ОМВ та ОГС у Лука-Мелешківській ТГ

Проблема взаємодії влади та громади	Шляхи вирішення
Недостатня прозорість та відкритість влади	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оновлення та постійне наповнення сайту 2. Запровадження платформи для діалогу «влада-громада» та «влада-бізнес» 3. Створення молодіжної ради
Недостатньо дружня та відкрита громада	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проведення об'єднуючих заходів «Моя громада – мій дім» на постійній основі 2. Створення інклюзивних інтегрованих центрів дозвілля на баз місцевих будинків культури, ДЮСШ та інформаційно-ресурсного центру.
Відсутність «діалогу» між владою та громадою	<ol style="list-style-type: none"> 1. Створення майданчика для комунікації та обміну інформацією між ОМВ та ОГС про актуальні проекти, потреби та можливості

Продовження таблиці 3.1

	<p>співпраці.</p> <p>2. Покращення практик консультацій ОМВ з ОГС:</p> <ul style="list-style-type: none"> - запровадження практик раннього залучення; - запровадження прозорого інформування про початок розробки стратегічних документів; - запровадження практик інформування про результати консультацій;
--	---

У таблиці 3.1 були чітко сформовані проблеми впровадження механізмів та напрямків взаємодії ОГС та органів місцевого самоврядування.

Отже, можна зробити висновок, що у Лука-Мелешківській територіальній громаді, проблемами, які заважають ефективній взаємодії влади та громади є в основному відсутність прямої взаємодії між ними або незнання як саме сформувати цей «діалог». Лука-Мелешківська сільська рада як представник влади та її виконавчий комітет не до кінця розуміють як залучити до роботи організації громадянського суспільства, якими повноваженнями їх наділити та які функції вони можуть виконувати. ОГС у свою чергу ж страждають від не достатку кваліфікованих спеціалістів або не знають про можливість залучення таких ззовні та відсутності фінансування, тому частіше всього залучають на волонтерських засадах, що сприяє вигоранню громадських активістів/ток.

Тому необхідним є подолання таких явищ: по-перше, корумпованості, забюрократизованості органів державної влади, по-друге, суспільної інертності, неготовності громадян відстоювати свої інтереси та брати участь у політиці. Відкритим також є питання ефективності ухвалених нормативно-правових актів, їхнього вдосконалення через впровадження «працюючих» процедур, разом із посиленням відповідальності органів державної влади та їх посадових осіб за дотриманням законодавства. Наступним етапом має стати

вдосконалення процедур, що забезпечило б практику врахування органами державної влади позицій громадськості, закріплення принципів відкритості, прозорості, підзвітності.

3.2 Програма підтримки розвитку молодіжних громадських формувань у Лука-Мелешківській громаді

Молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. В громаді необхідно формувати і впроваджувати активну політику щодо інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її освітнього та творчого потенціалу.

Молодь як соціально-демографічна група характеризується не лише віковими ознаками, але й специфікою соціального становлення, особливим становищем в структурі суспільства. Це найбільш мобільна і соціальноактивна частина населення, здатна до вдосконалення, здобуття нових знань і навичок.

Молодіжна політика в останні роки стала одним з пріоритетних напрямків діяльності держави. До її реалізації залучаються не тільки виконавчі органи селищних та міських рад, та й численні громадські організації, благодійні фонди та інші інститути громадянського суспільства.

Світовий досвід свідчить, що політика в сфері молоді є дієвим інструментом, завдяки якому забезпечується належний рівень фізичного і психічного здоров'я людей, їх професійно – творчої продуктивності, попереджається злочинність, формується позитивна соціальна поведінка, забезпечується міжкультурне розуміння в суспільстві, розвивається конкурентоспроможна, стійка і згуртована громада.

Але існує ряд несприятливих факторів, які негативно впливають на становище молоді. Перш за все це стосується демографічної ситуації, фізичного

і психічного здоров'я, економіки, безробіття, підвищення рівня злочинності. Вимагають вирішення проблеми професійної підготовки, продуктивної зайнятості, охорони здоров'я, соціального забезпечення.

Проте рівень активності молоді в тій, чи іншій громаді багато у чому залежить від рівня державної підтримки, як в організаційно-методичному плані, так і у фінансовому. Важливим також є у даному процесі створення спільного бачення між органами влади та молодіжною спільнотою. Саме такий концептуальний підхід покладений в основу програми «Молодь Лука-Мелешківської ОТГ»

Найефективнішим на сьогодні принципом є підтримка та розвиток громадянської активності молоді, особливо шляхом делегування частини повноважень та управлінських рішень від органів влади до інститутів громадянського суспільства.

Зазначений принцип є одним із основних як в реалізації молодіжної політики в області, так і в загальнодержавному підході, та має відображення як у ракурсі фінансового забезпечення, так і у форматах, кількісному та якісному показниках реалізованих заходів.

Результатом та основною метою даного плану дій, що відображений у програмі, є створення спільного бачення між владою та молоддю, а головне – зміна вектору співпраці органів влади та молодіжної громади, що забезпечить її прозорість, відкритість та доступність саме для молоді.

Головна мета даної програми – забезпечення реалізації державної молодіжної політики як одного із напрямків діяльності органів місцевого самоврядування, спрямованого на створення належних умов для всебічного розвитку молоді Лука-Мелешківської ОТГ з урахуванням її вікових, індивідуальних, соціальних, творчих, інтелектуальних потреб та запитів в інтересах сталого розвитку та конкурентоспроможності Лука-Мелешківської ОТГ.

Такий результат можна досягнути шляхом підтримки та розвитку пріоритетних напрямків та актуальних для молоді форм та форматів роботи, у

тому числі шляхом створення взаємодії усіх учасників зазначеного процесу, вирішення актуальних проблем молоді.

Основними завданнями є:

- сприяння ініціативам та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільств, розширенню її участі в діяльності органів місцевого самоврядування, щодо вирішення соціально значущих проблем суспільства, зокрема молоді;
- підвищення рівня свідомого ставлення молоді до здорового способу життя;
- формування позитивної соціальної поведінки і сприяння самореалізації молоді;
- національно-патріотичне виховання, утвердження громадянської свідомості і активної позиції молоді;
- поліпшення координації зусиль органів місцевого самоврядування та громадських організацій у сфері реалізації державної молодіжної політики, підвищення її ефективності;
- зміцнення матеріально-технічного та фінансового забезпечення установ, організацій, які працюють з молоддю.

Основні напрямки діяльності, які спрямовані на розв'язання проблеми :

- формування громадянської позиції і національно-патріотичне виховання – здійснення заходів, спрямованих на відродження національно-патріотичного виховання, утвердження громадянської свідомості і активної життєвої позиції, розвитку духовності, моральності та формування загальнолюдських життєвих принципів молоді;
- здоровий спосіб життя та якісне дозвілля молоді – здійснення заходів, спрямованих на популяризацію та утвердження здорового і безпечного способу життя та культури здоров'я серед молоді, формування та пропагування здорового й безпечного способу життя, профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі, а також створення умов та здійснення заходів з метою формування та реалізації культурних потреб молоді;

- розвиток неформальної освіти – здійснення заходів, спрямованих на набуття молодими людьми знань, навичок та інших компетентностей поза системою освіти, створення умов та підтримки самореалізації молоді, сприяння інтелектуальному та творчому розвитку особистості, зокрема шляхом участі у волонтерській діяльності;

- зайнятість молоді – створення умов та здійснення заходів, спрямованих на працевлаштування молоді (забезпечення первинної і вторинної зайнятості та самозайнятості молоді) та формування підприємницьких навичок молоді;

- розвиток молодіжної інфраструктури – створення комфортного середовища для розвитку молоді в громаді;

- підвищення рівня самоорганізації і самоврядування молодіжних спільнот, шляхом розвитку громадянської активності молоді, підтримки молодіжних і дитячих громадських організацій, активізації правової освіти й залучення молоді до суспільно значущої громадської діяльності;

- участь молоді в розвитку зеленого туризму громади: організація заходів на облагороджування та проведення суботників в зелених зонах, джерелах, берег водосховища; співробітництво молоді та підприємств, що працюють в цьому напрямку; здійснення походів та екскурсій в межах громади; - налагодження та забезпечення ефективної взаємодії усіх учасників процесу реалізації молодіжної політики;

- вивчення та впровадження в дію кращих внутрішньодержавних, європейських, світових практик реалізації молодіжної політики;

- посилення міжнародного співробітництва шляхом пошуку, підтримки та забезпечення участі молоді в обмінних програмах та проєктах.

Розглянемо таблицю 3.2 у якій запропоновано заходи, які сприятимуть підтримці розвитку молодіжних громадських формувань.

Таблиця 3.2 – Зміст заходів за програмою «Молодь Лука-Мелешківської ОТГ»

Зміст заходів	Роки/Фінансування (грн.)			
	2023	2024	2025	2026
1. Проведення спортивних турнірів з різних видів спорту, конкурсів, змагання з настільних ігор , вело забіг	10 000	20 000	20 000	20 000
2. Організація еко-толок протягом року	5 000	5 000	5 000	5 000
3. Проведення майстер-класів, тематичних вечорів (хобі, музичні, творчі) за допомогою експертів та/або власними зусиллями	10 000	10 000	10 000	10 000
4. Облаштування та технічне забезпечення спортивних куточків та залів для заняття фітнесом, силовими вправами, танцями.	15 000	15 000	15 000	15 000
5. Проведення ярмарків вакансій, сприяння в проходженні стажувань та інші заходи спрямовані на створення умов для забезпечення зайнятості молоді (тренінги та консультації по підприємницької діяльності, послуги ЦЗН)	Не потребує фінансування			
6. Проведення заходів спрямованих на розвиток, популяризацію волонтерського та скаутського руху	Не потребує фінансування			

Продовження таблиці 3.2

7. Проведення заходів спрямованих на популяризацію здорового способу життя та профілактика негативних явищ в молодіжному середовищі	Не потребує фінансування			
8. Облаштування молодіжних просторів на базі комунальних закладів освіти і культури, та їх матеріально – технічне забезпечення	20 000	20 000	20 000	20 000
9. Підтримка та координація ініціатив та ідей молоді з проєктної діяльності або заходів спрямованих на розвиток молодіжної політики у громаді.	Не потребує фінансування			
10. Проведення семінарів, лекцій, тренінгів, вебінарів, засідань за круглим столом, форумів, акцій, спрямованих на розвиток неформальної освіти та організацію навчання молоді поза системою освіти.	20 000	20 000	20 000	20 000
Всього за рік	100 000	100 000	100 000	100 000
Всього за програмою	400 000			

Також у таблиці 3.3 представлено обсяги фінансового забезпечення програми.

Таблиця 3.3 – Обсяги фінансового забезпечення програми

	Виконання програми (по роках) тис. грн..				Всього витрат на заходи за програмою (грн.)
	2023	2024	2025	2026	
Місцевий бюджет	100 000	100 000	100 000	100 000	400 000
Обласний бюджет	-	-	-	-	-
Державний бюджет	-	-	-	-	-
Позабюджетні кошти (в т.ч. міжнародна допомога)	-	-	-	-	-
Всього за бюджетний рік (грн.)	100 000	100 000	100 000	100 000	400 000

Отже, з таблиці видно, що фінансування програми «Молодь Лука-Мелешківської ОТГ» буде виділятися лише з місцевого бюджету, а це є суттєвим недоліком.

Основними очікуваними результатами реалізації програми є:

- збільшити кількість молоді, залученої як до розробки та організації, так і до участі у заходах та проектах, спрямованих на національно-патріотичне виховання та підвищення рівня громадянської свідомості молоді шляхом налагодження системної освітньої, виховної, інформаційної роботи за участю

установ, які працюють з молоддю, інститутів громадянського суспільства, молодіжних працівників, волонтерів;

- урізноманітнити та запровадити нові форми та формати роботи з молоддю, зробивши найефективніші з них обов'язковими не лише до виконання, але й до щорічного збільшеного фінансування;

- збільшити чисельність молоді охопленої всіма видами культурних, правозахисних, просвітницьких та інших заходів;

- збільшити чисельність молоді, залученої до популяризації та утвердження здорового і безпечного способу життя та культури здоров'я;

- розвиток існуючих та створення нових інфраструктурних об'єктів з метою створення належних умов для всебічного розвитку молоді;

- забезпечити надання підтримки молоді у працевлаштуванні та сприяти створенню для неї нових робочих місць;

- підвищення рівня залучення молоді до волонтерства, як форми суспільно значущої діяльності вторинної зайнятості;

- підвищити рівень активності молоді в населених пунктах громади.

- створити умови для розвитку творчого потенціалу молоді.

Виконавці програми забезпечують її реалізацію в повному обсязі та у визначені терміни. Узагальнення матеріалів від виконавців програми здійснює виконавчий комітет Лука-Мелешківської селищної ради.

Для визначення необхідності коригування документу щорічно проводитиметься аналіз ефективності дії програми, виходячи з фактичних показників індикаторів. Внесення змін до програми здійснюватиметься за процедурою внесення змін до місцевих нормативних актів.

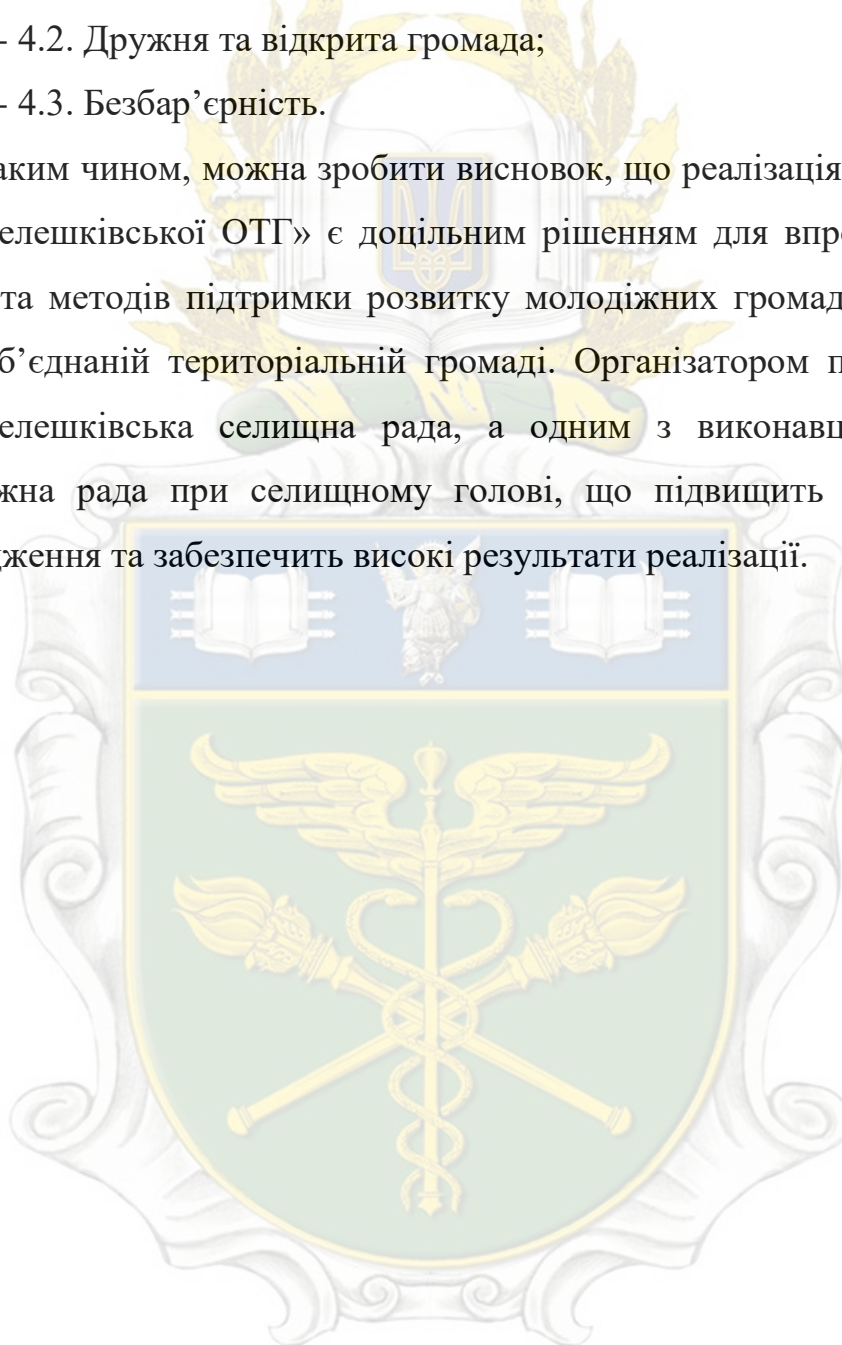
Робоча група з управління реалізацією Стратегії Лука-Мелешківської ОТГ здійснює моніторинг виконання програми, шляхом планових перевірок раз у шість місяців. Звіт про виконання програми щорічно виноситься на розгляд виконавчого комітету селищної ради з подальшим схваленням селищною радою одночасно з пропозиціями щодо внесення змін та коригувань.

Програма має тісний зв'язок зі «Стратегією розвитку Лука-Мелешківської територіальної громади 2030», а саме відповідає пунктам:

1. Стратегічна ціль 4. Громада для кожного

- 4.1 Дозвілля, культура і спорт для всіх;
- 4.2. Дружня та відкрита громада;
- 4.3. Безбар'єрність.

Таким чином, можна зробити висновок, що реалізація програми «Молодь Лука-Мелешківської ОТГ» є доцільним рішенням для впровадження новітніх шляхів та методів підтримки розвитку молодіжних громадських формувань у даній об'єднаній територіальній громаді. Організатором програми виступить Лука-Мелешківська селищна рада, а одним з виконавців – новостворена Молодіжна рада при селищному голові, що підвищить результативність її впровадження та забезпечить високі результати реалізації.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами теоретичних досліджень першого розділу, можна зробити висновок, що інститути громадянського суспільства були унормовані як система суб'єктів, наділених правами і обов'язками щодо відстоювання своїх легітимних інтересів у процесі подальшої розбудови громадянського суспільства в Україні та участі в управлінні державними справами, зокрема, у формуванні та реалізації державної правової політики.

У наступному розділі була проведена організаційна характеристика органів місцевого самоврядування Лука-Мелешківської ТГ, визначено складові частини системи місцевого самоврядування та форми участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення. Проаналізовано структуру та чисельність апарату Лука-Мелешківської сільської ради та її виконавчого комітету, проведено аналіз бюджету Лука-Мелешківської територіальної громади.

Проаналізувавши сильні та слабкі сторони, можливості та загрози розвитку Лука-Мелешківської ОТГ за допомогою SWOT-аналізу, визначено місію та стратегічне бачення розвитку даної територіальної громади.

З метою прогнозованого розвитку територіальної громади створено Стратегію розвитку Лука-Мелешківської територіальної громади до 2030 року, яка розроблена на основі аналізу поточної ситуації у громаді, виходячи із соціально-економічних показників, з урахуванням можливостей та місцевих ресурсів, відповідно до пріоритетних напрямків розвитку населених пунктів територіальної громади, враховуючи Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки та Стратегію збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року.

За допомогою проведеного нами аналізу діяльності органів місцевого самоврядування досліджуваної громади, було виділено декілька проблем, які перешкоджають ефективному діалогу «влада-громада», а саме:

- 1) Брак ресурсів – фінансових, матеріальних
- 2) Діяльність організацій ГС не завжди відповідає потребі цільової аудиторії або відповідає на запит у суспільстві
- 3) Вигорання громадських діячів/-ок, волонтерів/-ок та активістів/-ок
- 4) Знецінення локальної експертизи та локального досвіду.

За матеріалами третього розділу даної роботи було запропоновано програму підтримки розвитку молодіжних громадських формувань у Лука-Мелешківській громаді. Результатом та основною метою даного плану дій, що відображений у програмі, є створення спільного бачення між владою та молоддю, а головне – зміна вектору співпраці органів влади та молодіжної громади, що забезпечить її прозорість, відкритість та доступність саме для молоді. Також було сформовано зміст заходів за програмою «Молодь Лука-Мелешківської ОТГ» та визначено обсяги фінансового забезпечення програми.

Для реалізації програми підтримки молодіжної політики Лука-Мелешківської ОТГ на 2023 - 2026 року використовує план заходів із реалізації програми до 2026 року, який є невід'ємною частиною програми.

Для забезпечення належного рівня відповідальності за реалізацію програми підтримки молодіжної політики Лука-Мелешківської ОТГ на 2023 - 2026 року створюється робоча група з оцінки та моніторингу, склад якої формується головою Молодіжної ради за узгодженням з селищним головою.

Основним інструментом контролю за досягненням результатів по кожному напрямку та пріоритетами діяльності організації служить система моніторингу та оцінки, якою визначено показники моніторингу ефективності реалізації програми. Для визначення необхідності коригування документу щорічно проводитиметься аналіз ефективності дії програми, виходячи з фактичних показників індикаторів.

До 15 грудня кожного року здійснюється аналіз виконання плану роботи ради, який подається на розгляд виконавчого комітету Лука-Мелешківської селищної ради ради. За результатами щорічної оцінки і моніторингу складається річний звіт, який містить інформацію про досягнення кожного пріоритету та виконання заходів; вносяться корекції на наступний рік (у разі потреби).

Контроль за станом реалізації програми здійснюють постійні комісії з питань бюджету, фінансів, соціального розвитку, цін, побутового і торгівельного обслуговування та громадського харчування; з питань охорони здоров'я, соціального захисту.

За інформацією наведеною у попередніх розділах можемо підвести підсумки, що мета випускної кваліфікаційної роботи досягнута, а усі завдання виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / [В. Галуцько, Н. Армаш, В. Басс, А. Берлач, Д. Беззубов, В. Біла, В. Бойко, Ю. Буглак, О. Буханевич, А. Бучинська, Н. Васильченко, І. Гавловський, Н. Галіцина, В. Галуцько, І. Глобенко, С. Гончарук, С. Гречанюк, А. Даниленко, Ю. Делія та ін.]. 2-ге вид. Херсон : Олді-плюс, 2019. 520 с.
2. Аксьонова О. В., Волківська А. М., Яценко О. М., Якобчук В. П., Завгородній А. А. Тенденції розвитку кадрової політики в органах державної влади та місцевого самоврядування. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 2. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2_2022/34.pdf.
3. Алкум М. Концепція взаємодії держави з громадянським суспільством: прикладний аспект. Аспекти публічного управління. 2018. № 10. С. 14–20.
4. Андріїв М. М. Узгодження компетенцій органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади в контексті публічного управління. Демократичне врядування. 2019. № 23. URL: <http://dv.lvivacademy.com/article/view/181486/182718>.
5. Батанов О. Народовладдя та муніципальна влада: феноменологія співвідношення і взаємодії. Право України. 2019. № 10. С. 175–194.
6. Батанов О. В., Кравченко В. В. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: муніципально-правові проблеми взаємодії та функціонування. Аспекти публічного управління. 2018. № 6-7. С. 45–53.
7. Герасимчук В. Г. Роль інвестицій у сільські території України: проблеми та перспективи. Економіка, фінанси, право. 2022. № 9. С. 9–12.
8. Глущенко А. С. Формування самодостатніх фінансово спроможних територіальних громад в Україні: стан, проблеми та перспективи. Проблеми економіки. 2019. № 2. С. 126–133. URL:

https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-2_0-pages-126_133.pdf.

9. Голинська О. В. Мережева взаємодія як методологічна основа багаторівневого публічного управління в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 3. С. 106–111. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2019/18.pdf.

10. Гомоляко О. В. Концептуальне розуміння взаємодії громадянського суспільства і влади при формуванні публічної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 1. С. 149–154. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2021/25.pdf.

11. Данілова Л., Губа М. Нормативно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. Аспекти публічного управління. 2020. № 6. С. 132–139.

12. Динник І. П. Міжнародний досвід ефективної взаємодії держави і громадянського суспільства та його імплементація в практику державного управління України. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 3. С. 143–148. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2019/25.pdf.

13. Динник І. П. Роль громадянського суспільства у протидії пандемії covid-19. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 9. С. 131–136. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2021/21.pdf.

14. Жаровська І. М. Формування системи відкритості місцевої влади в аспекті діджиталізації: історико-правовий та теоретико-правовий аналіз. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 9. С. 34–36. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/5.pdf.

15. Живко М. Нова економіка: синергія інформатизації та глобального громадянського суспільства. Журнал європейської економіки. 2018. № 1. С. 36–58.

16. Журавель Я. Розвиток партисипативної демократії - важливий фактор вдосконалення управління в об'єднаних територіальних громадах. Аспекти публічного управління. 2019. № 3. С. 59–65.

17. Загурська-Антонюк В. Ф., Кучменко В. О. Громада як ключовий суб'єкт в українській моделі державного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 4. С. 135–140.
18. Ігнатенко О. С. Громадянський контроль як інструмент впливу на процеси державного управління в сучасній Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 15-16. С. 158–161. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15-16_2020/28.pdf.
19. Клочко А. А. Розвиток механізму взаємодії політико-управлінської еліти і громадянського суспільства у процесі модернізації публічного управління в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 2. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2_2021/102.pdf.
20. Кожина А. В. Інклюзивний місцевий розвиток: поняття та сутнісні характеристики. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. 2018. № 2. С. 205–218.
21. Колісник В. Уповільнення демократичного поступу України на тлі нових викликів та дезорієнтації громадянського суспільства. Право України. 2019. № 11. С. 183–199.
22. Кононенко В. В., Лапшин С. А. Громадянське суспільство та держава: співвідношення в публічному управлінні. Державне управління: удосконалення та розвиток : Наукове фахове видання / Головний редактор: Кобець А. С. 2020. № 8. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/8_2020/3.pdf.
23. Кононенко О. М. Сільські території України у вимірі регіонального людського розвитку. Економіка & держава. 2018. № 4. С. 104–111.
24. Крушельницька Т. Фінансова самодостатність територіальних громад в умовах децентралізації: аналіз та нові виклики. Аспекти публічного управління. 2020. № 1. С. 6–17.
25. Ксьонжик І. В., Потравка Л. О., Замковий В. М. Соціально-економічний розвиток територіальних громад в Україні в контексті

децентралізації. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 11. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/5.pdf.

26. Лазарева А. О., Кулініч Т. В., Боднарук О. В. Проблематика розробки стратегії діяльності територіальних громад у контексті сталого розвитку. Економіка та держава. 2021. № 4. С. 99–104. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2021/19.pdf.

27. Любченко П. Народовладдя та місцеве самоврядування: сутність і взаємообумовленість розвитку. Право України. 2019. № 10. С. 195–213.

28. Макашов В. Діяльність органів місцевого самоврядування в реалізації програм розвитку оздоровчої рухової активності населення. Аспекти публічного управління. 2021. № 1. С. 63–71.

29. Малиняк Б. Почути і бути почутим. Територіальна громада. Як це (не) працює. Дзеркало тижня. 2019. № 20 лип. С. 7.

30. Мануїлова К. В., Мужайло В. Д., Бондар В. А. Оптимізація міжбюджетних відносин як чинник сталого розвитку громад в контексті децентралізації влади України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/11.pdf.

31. Махначова Н. М., Семенюк І. Ю. Регіональний розвиток як стратегічний вектор розвитку України 2030. Глобалізаційні виклики розвитку національних економік : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовт. 2021 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ, 2021. С. 50–53.

32. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/30.pdf.

33. Мельник Л. А. Європейський досвід ефективної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 4. С. 119–124. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2019/20.pdf.

34. Менчинська О. М. Перспективи поглиблення співпраці органів місцевого самоврядування з підприємницькою молоддю в Вінницькій області. Глобалізаційні виклики розвитку національних економік : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовт. 2021 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ, 2021. С. 57–60.

35. Місцевий розвиток за участі громади : монографія. Т.2 : Інституційні та прикладні аспекти управління місцевим розвитком, орієнтованим на громаду / [авт.: Ю. М. Петрушенко, О. М. Руденко, С. В. Щтурхецький, С. А. Пінчук, Л. В. Беззубко, Б. І. Беззубко, М. Х. Корецький, О. В. Дудкін, В. Д. Бакуменко та ін.] : [за заг. ред. Ю. М. Петрушенка]. Суми : Університетська книга, 2014. URL: http://10.0.2.150/docs/Pidruchnyky/2019/Mistsevyi_rozvytok_za_uchasti_hromady_T.2.pdf.

36. Оліфіренко Л. Д., Рудяк М. О. Використання ресурсного потенціалу інститутів громадянського суспільства щодо регулювання зайнятості населення та міграційних процесів. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2020. № 1. С. 20–37. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/211365>.

37. Панькова О., Касперович О. Залучення ресурсів громадянського суспільства до подолання загроз коронакризи в умовах цифрових трансформацій. Журнал європейської економіки. 2021. № 3. С. 514–547.

38. Рачинська О. Вплив громадської думки на оптимізацію комунікативної взаємодії у сфері публічного управління. Аспекти публічного управління. 2020. № 2. С. 98–108.

39. Салямон В. П. Особливості політичного менеджменту в умовах формування громадянського суспільства. Економіка, фінанси, право. 2019. № 4. С. 15–17.

40. Скиба М. В., Шелудько В. Я. Теоретичні аспекти дослідження розвитку громадянського суспільства. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/24.pdf.

41. Слюсарчук І., Мітенко О. Роль громадянського суспільства в забезпеченні національної безпеки України. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 194–200.
42. Соколовська О. Проведення громадських обговорень проектів регуляторних актів як дієвий механізм запобігання корупції в органах місцевого самоврядування. Аспекти публічного управління. 2019. № 8. С. 60–68.
43. Тимчук А., Полторацька Н. Теоретичні аспекти феномена "громадянське суспільство". Аспекти публічного управління. 2019. № 12. С. 105–113.
44. Томаш Л. В. Громадянське суспільство як субстанційна основа правової держави. Правові системи. 2018. № 1-2. С. 17–28. URL: http://legalsystems.net.ua/?page_id=392.
45. Томаш Л. В. Етапи модернізації та шляхи формування громадянського суспільства в Україні. Правові системи. 2018. № 3. С. 3–16. URL: http://legalsystems.net.ua/?page_id=447.
46. Чернихівська А. В. Концептуальні засади сталого розвитку місцевого самоврядування. Проблеми економіки. 2020. № 3. С. 112–117. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-3_0-pages-112_117.pdf.
47. Шатило О. А. Фінансово-бюджетний аспект функціонування системи місцевого самоврядування в Україні крізь призму впровадження адміністративно-територіальної реформи. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 3. С. 87–91. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2021/16.pdf.
48. Щур Н. О. Становлення громадянського суспільства в контексті сучасних викликів суспільного розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 17-18. С. 96–104. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17-18_2020/18.pdf.
49. Ярема Л. В., Замора О. І. Управління розвитком територіальної громади. Ефективна економіка. 2021. № 5. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2021/106.pdf.

50. Ярмак О. В., Носков Р. С. Особливості функціонування системи місцевих фінансів у сучасних умовах. Інфраструктура ринку. 2019. № Вип. 36. С. 484–488. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/77.pdf.

51. Ярошевич Н. Б., Кондрат І. Ю., Якимів А. І. Бюджетна система: практикум : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2021. 400 с.

